INTELEKTUÁLNÍ VLASTNICTVÍ JAKO PŘEKÁŽKA NA CESTĚ K PROSPERITĚ

Josef ŠÍMA, Vysoká škola ekonomická, Praha a University of New York, Prague

Soukromé vlastnictví považuje široká obec společenských teoretiků za základ funkčního tržního řádu. Tento poznatek tvořil jádro společenskovedních úvah po řadu století a ve 20. století se k němu opět „pracovala“ i ekonomie hlavního proudu díky pracím autorů v oblasti ekonomie a práva (viz Holman, 2004). V následujícím textu se pokusím vysvětlit, z čeho vyvstává nutnost existence (soukromého) vlastnictví a jaké jsou důsledky jeho (ne)existence. Předložím argumenty, které zpochybní názor, že intelektuální vlastnictví je stejně zásadní institucí pro rozvoj společnosti jako tradiční vlastnictví hmotné.

1. Původ a důsledky vlastnictví

Vlastnictví představuje „neomezené a výlučné právo k věci; právo disponovat věcí jakýmkoli právem dovoleným způsobem, totiž držet ji, užívat ji a vyloučit každého, kdo by v tom (oprávněného) rušil“ (Blackův právnický slovník, 1990, s. 1130). **Vlastnictví je produktem lidské interakce ve světě vzácnosti.** To, kdo se de facto vlastníkem stane, závisí na způsobu vyřešení sporu o vzácný zdroj. V úvahu přichází řešení násilné či mírumilovné. To je založeno na uznání, rozpoznání či pochopení jistých principů vyplývajících z přirozených (definičních) vlastností člověka a okolního světa, mezi kterými vévodí „vlastnictví“ sebe sama (self-ownership) a prvotní přivlastnění (homesteading, original appropriation, “first come, first served”, “finders, keepers”). Člověk, který jako první nalezne či využije nikým nevlastněný přírodní zdroj, se stává jeho vlastníkem. Tento princip „...je pevně zakořeněn v Západní právní kultuře a společenském konání. Také v běžných situacích, jako je rozdělení parkovacích míst na ulici nebo při obsazování míst v restauraci, považují lidé za přirozené, že ten, kdo obsadí místo jako první, by měl být respektován“ (Bouckaert, 2000, oddíl 1100, s. 3).

Opustí-li lidé barbarské (násilné) řešení sporů o možnost rozhodovat o použití vzácných zdrojů silou a uznají výše uvedené principy vzniku vlastnictví, mohou očekávat rozvoj *společenských* vztahů se všemi důsledky pro svůj blahobyt. Existují-li totiž legitimní a uznávaní vlastníci, může se začít prudce rozvíjet *směna*, tj. může docházet ke smluvní (tedy dobrovolné) změně vlastnických titulů (tzn. že v důsledku lidské interakce dostáváme další možný způsob vzniku vlastnictví). Budou-li nadále vlastnická práva (včetně práva na směnu vlastnického titulu) respektována, může se začít rozvíjet dělba práce, vzkvétat obchod na menší i větší vzdálenosti, omezené zdroje (včetně lidského potenciálu) mohou být směřovány do bohatství vytvářejících, tj. výrobních a obchodních aktivit, a nikoli do bohatství ničících, tj. loupeživých aktivit.

Respekt k vlastnictví je naprostým předpokladem rozvoje lidské osobnosti, individuálních dovedností a rozkvětu civilizace. Ekonomická kalkulace a mechanismus zisků a ztrát totiž vytvářejí mocný mechanismus generující bohatství. Ex post prospěch ze směny (zisk podnikatele) odráží schopnost vlastníka majetku přetvářet zdroje do statků a služeb požadovaných ostatními (tj. odráží schopnost vlastní-

ků uspokojit nejnaléhavější přání ostatních lidí). Ztráty naopak ukazují na přítomnost „negativní výroby“, tj. situaci, kdy vzácné zdroje byly přeměněny na produkt s nižší hodnotou. Jinými slovy, vlastnictví je předpokladem existence cenového mechanismu, který jako jediný může v rozvinuté společnosti zajistit koordinaci aktivit velkého počtu lidí, založit řád, omezit plýtvání, tj. rozvinout civilizaci a zvyšovat blahobyt (viz např. North, 1990; Mokyr, 1990; Rosenberg a Birdzell, 1985; Landes, 2004).

2. Původ a důsledky „intelektuálního vlastnictví“

Doposud jsme se věnovali standardnímu vlastnictví, tj. vlastnictví hmotných věcí, na kterém lze nejnázorněji smysl vlastnictví ukázat, nebo • lidský „zdravý rozum“ bez problémů s konceptem vlastnictví hmotných věcí pracuje. Věnujme se nyní intelektuálnímu vlastnictví. Je tento druh vlastnictví pouhou podmnožinou vlastnictví nebo je to něco zvláštního? Pokud ano, spočívá tato zvláštnost v tom, že jde o jakýsi „primární“ druh vlastnictví nebo naopak v tom, že o žádné skutečné vlastnictví s blahodárným vlivem na společenský rozvoj nejde?

Intelektuální vlastnictví je souhrnným označením zahrnujícím především copyrighty a patenty. Vyplývá z něj, že autor či objevitel má na určitou dobu výhradní kontrolu nad využíváním své „myšlenky“. Je možná pro mnohé překvapivé, že převážná část ohromného společenského pokroku a rozkvětu Západu, jehož základem se, jak bylo výše uvedeno, stal respekt k soukromému vlastnictví, se odehrála za neexistence rozvinutých systémů patentů a copyrightů. Možná také proto, že zatímco potřeba vlastnictví hmotných věcí vzniká nutně *okamžitě* poté, co opustíme předpoklad Rajske zahrady, a připustíme existenci více lidí v podmínkách vzácnosti, obdobná potřeba vlastnictví nehmotných věcí jako nutnost mírového řešení sporů *nevzniká*. Nevzniká totiž žádný problém sporu o *vzácný* zdroj. Na nápad stvořit komplexní systém intelektuálního vlastnictví bylo zapotřebí posečkat řadu století a zasadit jej do budování mnohem ambicióznějšího konstruktů – moderního státu. „Nikoho nepřekvapí, že hlavní filozofickou teorií používanou k této ochraně [intelektuálního vlastnictví]... byl utilitarismus. ...Utilitaristické teorie intelektuálního vlastnictví vznikaly a vyvíjely se v symbiotickém vztahu s vývojem moderního státu“ (Menell, 2000, s. 129-131).

2. 1 Vznik patentů

Slovo patent je odvozeno z latinského *patere*, což znamená být otevřený, avšak nikoli, jak by se mohlo zdát, otevřený inovacím apod., ale je zde odkazováno na otevřený dopis udělení vládního privilegia provozovat nějakou činnost.

„Většina autorů zabývajících se historií patentů se téměř výhradně zaměřuje na vývoj udělování patentů v Anglii za vlády Alžběty a Jakuba I. V této době královská politika udělování monopolních privilegií vyvrcholila přijetím *Statute of Monopolies* z roku 1623 a systém patentů se tam formálně rozvinul do podoby, které na jiných místech bylo dosaženo až mnohem později. Tento důraz je v jistém smyslu správný. Zmíněný zákon je skutečně prvním zákonem o patentech v moderním státě a vyvinul se přímo ze systému královských privilegií. Velmi rozvinutý systém patentů ale existoval také v Benátkách v 15. století a metoda udělování monopolních výsad objevitelům byla široce používána v mnoha částech západní a střední Evropy v 16. a 17. století... Šlo o pouhou součást velké skupiny privilegií, výsadních listin, franšíz, licencí a regulací, které panovník či místní vládci udělovali v rámci merkantilistického systému...“ (Machlup, Penrose, 1950, s. 2).

Do konce 18. století tak měly tři významné země zákonně upravený systém patentů (vedle Anglie ještě Francie – 1791 a USA – 1793). S rozšířením argumentů ve prospěch svobodného obchodu a po zkušenostech s fungováním nově přijíma-

ných patentových zákonů se v 19. století stále více začínalo hovořit o nutnosti odstranění zbytků merkantilistického systému právě v podobě zákonů udělujících patentová privilegia. Tyto úvahy se dostaly jak do parlamentů, tak na národní shromáždění ekonomů. V Anglii v roce 1874 Sněmovna lordů schválila návrh zákona, na jehož základě byla patentová ochrana zkrácena na 7 let, v Německu existoval téměř jednohlasný souhlas všech ekonomů i obchodních komor se zrušením patentových privilegií, vláda Pruska se postavila proti přijetí patentového zákona Severoněmeckou federací a v prosinci 1868 se proti principu patentové ochrany postavil kancléř Bismarck. V Nizozemsku se zastáncům svobodného obchodu a zrušení patentových privilegií podařilo prosadit zrušení zákona o patentech v červenci 1869, ve Švýcarsku se podařilo zamítnout řadu pokusů o legislativní úpravu patentů a zákon o patentech se vůbec nepodařilo přijmout. „Na konci 60. let 19. století se zdálo, že zastánci patentové ochrany svůj spor zcela prohráli“ (Machlup, Penrose, 1950, s. 5). Zastánci patentových privilegií se ale snadno nevzdali a pustili se do nevídané protiofenzívy. Propaganda nakonec slavila úspěch a hnutí za svobodný obchod a zrušení patentových privilegií bylo oslabeno. K tomuto závěru přispěla také hospodářská krize roku 1873, která výrazně oslabil hlas zastánců svobodného obchodu. V zahajovací řeči otevírající rozpravu německého Reichstagu o patentovém zákonu 2. března 1877 poslanec Ackermann prohlásil, že „díky této hluboké krizi“ se veřejné mínění odvrátilo od „zhoubné teorie převládající školy“, která hlásá „principy svobodné konkurence a svobodného obchodu“ (podle Machlup, Penrose, 1950, s. 6).

Důsledky změny veřejného mínění byly znatelné. Anglický zákon omezující působnost patentů Dolní sněmovna odmítla, Německo v roce 1877 přijalo jednotný patentový zákon pro celou říši; ve Švýcarsku bylo v opakovaném referendu (poté co se ostatním vládám podařilo Švýcarsku přiřknout nálepku pirátské země) v roce 1887 umožněno legislativně přijmout patentový zákon. Poslední baštou „svobodného obchodu s vynálezy“ zůstalo Nizozemsko, kde po dobu 42 let po roce 1869 nebyl udělen ani jeden patent. Až v roce 1910 byl přijat nový zákon, který vešel v platnost v roce 1912. Ve 20. století se diskuse o smyslu patentů posunuly do jiné roviny.

„Většina raných teoretiků se soustředila na to, co... lze nazvat Grand Question: jestli by státem vytvořená intelektuální vlastnická práva měla vůbec existovat. V pozdější době se pozornost přesunula ke konstruování pravidel intelektuálního vlastnictví a jeho institucí“ (Menell, 2000, s. 131).

2. 2 Vznik copyrightů

Copyright navzdory argumentům řady novodobých teoretiků nemá původ v ušlechtilé snaze podpořit kreativní činnost umělců, nýbrž je to, podobně jako tomu bylo u patentů, záměrný a velmi dobře vypočítaný akt státní moci.

„[Zastánci přirozeného vzniku copyrightů se] odmítají zabývat historickými vazbami mezi copyrightem a udělováním tiskařských monopolních výsad panovníkem, jeho snahou potlačit kacířská a buičská díla a provádět cenzuru všech publikací. Tento způsob argumentace rozčiluje teoretiky, kteří vystupují proti copyrightům, a poukazují na to, že prvním zákonem o copyrightu v historii byl *Statute of Anne* z roku 1710, který byl přímým produktem spleťte řady monopolních výsad, nařízení Královského soudu (Star Chamber) a licenčních zákonů a představoval systém, jehož součástí byla povinná registrace titulů u Stationers' Company“ (Ringer, 1976 podle Palmer, 1989, s. 267).

Company of Stationers (dále jen Společnost) ustanovila v roce 1557 královna Marie a byl jí udělen monopol na tisk a registraci titulů u této společnosti. Šlo o pokus udržet si kontrolu nad tiskem v okamžiku, kdy vynález knihtisku prudce změnil

situaci a omezil klasické způsoby fungování státní moci. Koruně šlo obzvláště o potření protestantské literatury.

„Všechny anglické tiskárny a vydavatelé se museli připojit k této asociaci, která byla vytvořena, aby ulehčila kontrolu tisku za účelem potlačení protestantské literatury. Jako kompenzaci za královský dohled, censuru a licencování tištěných knih obdrželo zhruba 100 členů této Společnosti monopol na veškerý tisk v Anglii“ (Bugbee, 1967, s. 50).

V roce 1637 Společnost získala od Star Chamber (Královského soudu, který nepodléhal common law) oprávnění zabavit a zničit neautorizované knihy a tiskařské stroje. Roku 1641 Dlouhý parlament (Long Parliament) zrušil Královský soud, avšak již v roce 1643 byla přijata řada licenčních zákonů, které plnily podobný účel. Poslední z nich vypršel v roce 1694 a s ním zmizela i monopolní moc Company of Stationers. Jejím zástupci ovšem v mezidobí, řečeno moderním jazykem, lobbovali v parlamentu, předložili petici a snažili se ze všech sil získat zpět své výsadní postavení. Tuto „kampaň proti neregulované konkurenci prováděla Společnost s dovedností, kterou dnešní profesní sdružení stěží překonají“ (Plant, 1974, s. 64-65). Jedním z úspěšných triků, který byl ke zlomení odporu zvolen, bylo schování vlastního zájmu o zachování monopolní výsady za „ušlechtilou“ snahu zajistit „zasloužený“ příjem pro autory knih. Podařilo se. Statute of Anne z roku 1710 byl jen vyvrcholením celého procesu (viz více Palmer, 1989). Ostatní země následovaly nastoupenou cestu.

3. Podstata patentů a copyrightů

Nelze tvrdit, že by vznik patentů a copyrightů jako vládních monopolních privilegií či jako snaha zmocnit se kontroly nad publikovanými knihami automaticky prokazoval, že patenty a copyrighty (dále jen intelektuální vlastnictví) jsou zavržením. Nicméně znalost historických souvislostí jejich vzniku nás minimálně musí vést k obezřetnosti při studiu jejich podstaty a důsledků.

Jak jsem uvedl výše, základní důvod pro existenci vlastnických práv – vzácnost – v případě intelektuálního vlastnictví neexistuje. Kauzální vztah vzácnost – vlastnická práva je převrácen a v důsledku donucení třetí strany (státu, panovníka), která uděluje privilegia (kodifikuje „práva“), vzniká umělá vzácnost, čili dostáváme nestandardní kauzalitu: vlastnická práva – vzácnost. „Došlo k tomu, že ti, kdo začali používat slovo vlastnictví v souvislosti s vynálezy, tak činili s určitým cílem: chtěli nahradit slovo s úctyhodným obsahem ‚vlastnictví‘, za slovo, jež zní nepříjemně, ‚privilegium‘. Byla to zcela záměrná volba, kterou politici učinili...“ (Machlup, Penrose, 1950, s. 16).

To se také podařilo, což můžeme obzvláště docenit po více než jednom století, kdy, jak jsem již uvedl, se o Grand Question „zda vůbec?“ nediskutuje. Ona „nestandardní“ kauzalita, která nezapadá do konceptu ostatních práv, nikoho příliš nevzrušuje. Podívejme se, jaké argumenty zastánci intelektuálního vlastnictví předkládají, když nejzákladnější argument vzácnosti není k dispozici.

4. Argumenty pro intelektuální vlastnictví

4. 1 Produkt práce a přirozené právo

„Člověk vlastní plody své práce“, takto zní častý argument ve prospěch standardního vlastnictví. Řada převážně dřívějších autorů použila totožnou argumentaci také pro ospravedlnění intelektuálního vlastnictví. Velmi zajímavá diskuse se např. rozvinula mezi uznávanými zastánci vlastnictví a trhů, kteří byli přispěvateli časopisu *Liberty* vydávaného B. Tuckerem v USA mezi lety 1881 – 1908. Mezi tě-

mito autory byli vedle Tuckera také L. Spooner, H. Spencer, H. George a další. Spooner ve své knize *The Law of Intellectual Property: Or an Essay on the Right of Authors and Inventors to a Perpetual Property in Their Ideas* (1971) přišel s radikálním argumentem pro trvalé vlastnictví veškerého bohatství, které jednotlivý člověk stvoří. „Všechno, a• již intelektuální, morální nebo materiální, bez ohledu na velikost či nepatrnost, a• již se jedná o věci hmotné či nehmotné, našimi fyzickými orgány vnímatelné, či nevnímatelné,... představuje bohatství“ (Spooner 1971, s. 15). A právě bohatství, jež člověk stvořil, je podle Spoonera z přirozených důvodů jeho vlastnictvím. „Nic není ze své podstaty a přirozenosti lépe přístupnější výlučnému přivlastnění než myšlenka“ (tamtéž, s. 58).

Podobně argumentoval také H. Spencer¹⁾ a také o něco později populární spisovatelka a zakladatelka vlastní filozofie (objektivismu) A. Randová. Ta, podobně jako ostatní „přirozenoprávní“ autoři, se ostře ohrazuje proti ztotožňování patentů a copyrightů se státními privilegii. Tvrdí, že patenty leží v samém srdci vlastnických práv a že „vláda patent nebo copyright ‚neuděluje‘ ve smyslu nějakého daru, privilegia nebo výhody. Vláda je pouze zajišťuje, tj. vláda certifikuje původ myšlenky a chrání výlučné právo vlastníka ji využívat a disponovat s ní“ (Rand, 1967, s. 127). Na rozdíl od Spoonera ale popírá trvalost tohoto typu vlastnických práv a přichází s myšlenkou nutnosti jejich omezení: „Kdyby byla držena trvale, ...nevedla by k zasloužené odměně za vykonaný čin, ale k nezasloužené podpoře parazitismu. Stala by se nepřetržitým nárokem na výrobu nenarozených generací, což by je okamžitě paralyzovalo“ (tamtéž, s. 127). Podobně Spencer píše, že zatímco copyrighty jsou produktem práce samotného autora, a proto si zasluhují věčné vlastnictví, patenty jsou jen zčásti záležitostmi tvůrčího ducha, nebo• zčásti stavějí již na existujících znalostech, které nejsou plodem úsilí vynálezce. Z toho vyplývá, že doba vlastnictví patentů má být omezená, přičemž určit délku této doby je věcí empirie.

Jak je z výše uvedeného přehledu argumentů patrné, autoři této skupiny se tedy shodnou na tom, že vlastnictví je obecně konstituováno v důsledku tvůrčí lidské činnosti. Člověk-autor má poté (buď omezené nebo neomezené) právo na výlučné nakládání s tímto majetkem.

4. 2 Autorství a „prodloužení“ osobnosti

Jiní zastánci intelektuálního vlastnictví tvrdí, že člověk ke svému životu nutně potřebuje rozvoj své osobnosti a rozvoj svého potenciálu (viz Humboldt, 1969) nebo že přenáší svou svobodu do vnějšího světa (viz Hegel, 1952). Logická implikace tohoto principu je, dle těchto autorů, následující: psaná díla mají být chráněna copyrightem, nebo• jsou výkonem autorovy moci, ale pokud jde o odvozená díla či překlady, copyright použít nelze. Ovšem i tato skupina je samozřejmě heterogenní, a proto lze najít názory různé. Na umělecká díla (obrazy, sochy apod.) se dle některých (např. I. Kanta) copyright vůbec nevztahuje, a lze je proto kopírovat. Palmer k tomu uvádí: „To patrně odráží skutečnost, že Kant byl spisovatel, a nikoli sochař“ (1990, s. 840, pozn. 92). Hegel přidal argumentaci, že umělecké reprodukce „jsou tak zvláštním majetkem individuálního umělce, že kopie uměleckého díla je v podstatě produktem vlastních mentálních a technických schopností toho, kdo dílo reprodukuje“, zatímco reprodukce literárních děl „je mechanické povahy“

1) „Ve skutečnosti může být tedy na produkci mentální práce pohlíženo jako na plnohodnotnější vlastnictví než na produkt manuální práce. Je to proto, že to, co konstituuje jeho hodnotu je výlučně vytvořeno pracovníkem. A je-li tomu tak, neexistuje žádný důvod k tomu, aby trvání vlastnictví v tomto případě nemělo být minimálně stejně tak dlouhé jako v ostatních případech“ (Spencer, 1978, s. 126).

(1952, s. 54). Jiní autoři a postupně i praxe v řadě zemí časem intelektuální vlastnictví rozšířili na jakákoli umělecká díla.

4. 3 *Utilitární argument*

Dnes nejrozšířenějším argumentem ve prospěch intelektuálního vlastnictví je argument utilitární. Zastánci tohoto vlastnictví tvrdí, že patenty a copyrighty podporují rozvoj objevitelské a umělecké činnosti, že způsobují rychlejší rozvoj ekonomiky, že překonávají problém tržního selhání, veřejných statků, síťových externalit atd. Autoři se snaží pomocí zdánlivě sofistikovaných modelů vypočítat optimální délku trvání vlastnictví, vyvážit společenské ztráty způsobené neefektivnostmi monopolu se zisky stvořenými udělením státního privilegia (patentu) v oblasti výzkumu a přicházejí poté s takovými „doporučeními“, že např. „patentový systém by se měl soustředit na ochranu pouze těch vynálezů, které by bez patentové ochrany nevznikly“ (Menell, 2000, s. 146). Vynikající rada!

5. Argumenty pro intelektuální vlastnictví

5. 1 *Proti právům autorů*

Důsledný neutilitární zastánce existence vlastnických práv (a• již jde o přirozenoprávní či osobnostní argumentaci) musí z důvodů logické konzistentnosti, uzná-li jednou existenci intelektuálního vlastnictví, trvat na jeho neomezené platnosti, smluvní převoditelnosti a děditelnosti. Neutilitární podstata vlastnictví nemůže pominout. Jsem-li z jakéhokoli důvodu jako autor vlastníkem svého intelektuálního díla, musí mé vlastnictví být úplné, jinak nejsem úplným vlastníkem, tj. jsem pouze částečným vlastníkem a někdo druhý musí být spoluvlastníkem. Zároveň tvrdím-li, že patenty a copyrighty nejsou vládními výsadami, ale existují na základě lidského rozpoznání jejich podstaty a státní mocenský aparát je pouze vynucuje, nemohu odepírat ostatním jejich stejné autorské právo v situaci, kdy jejich dílo se objevilo až po mém.²⁾

Z těchto důvodů je nutné odmítnout např. argumentaci A. Randové, která se, jak jsem uvedl, vyslovila pro právo každého člověka na plody jeho intelektuální práce, ale poté v rozporu se svou teorií napsala:

„Patentovým zákonům někteří lidé vyčítají skutečnost, že dva vynálezci mohou po léta nezávisle pracovat na stejném vynálezu, ale jeden bude v patentovém úřadě o hodinu dříve než druhý a získá výlučný monopol, zatímco práce druhého přijde zcela vniveč. ... Jelikož jde o komerční práva, ten, kdo v takovém případě prohrál, se musí smířit se skutečností, že při snaze o obchodování s ostatními musí čelit možnosti, že jeho konkurent v závodě zvítězí, což platí při všech druzích závodů“ (Rand, 1967, s. 133).³⁾

To by ale znamenalo, že intelektuální práva nevznikají tvůrčí schopností autora, ale jsou skutečně monopolními privilegii udělovanými vládou. Použití státního mocenského aparátu proti druhému v tomto „závodě“, který se provinil proti „právu“ jen tím, že přišel pozdě nebo vůbec neusiloval o potvrzení svého vynálezu státními úředníky, by měl každý člověk (natož pak každý stoupenec A. Randové!)

2) Tento argument se týká dnešních patentů, které vylučují nezávislý objev, zatímco autor, který nezávisle stvořil dílo spadající do oblasti „copyrightovatelnosti“, může copyright obdržet.

3) Jak uvádí Kinsella (2001), v tomto bodě se Randová mylí také fakticky, nebo• americké patentové právo oproti většině ostatních zemí uděluje patent skutečně prvnímu vynálezci, přičemž nerozhoduje pořadí registrace patentu.

označit za čirý akt agrese proti mírumilovnému člověku. Tato pozice je zcela neudržitelná a bortí se vlastní vahou.

Spooner se takové argumentaci vyhnul a v souladu se svou teorií tvrdí: „Skutečnost, že dva lidé dojdou ke stejnému objevu, představuje velmi dobrý důvod pro to, aby tento vynález patřil jim oběma; není to ale žádný důvod pro to, že by o něj oba měli být připraveni. Jestliže dva lidé stvoří stejný vynález, každý má na něj stejné právo, protože každý má stejné právo na plody své práce. Žádný z nich nemůže popřít právo druhého, aniž by tím popřel právo své“ (1971, s. 68).

Toto je logicky konzistentní pozice zastávce intelektuálního vlastnictví z pozice autorství. Kdokoli nyní okopíruje patentovaný vynález (použije patentovanou myšlenku), poruší právo a bude odsouzen. Právo vlastníků myšlenky bude ochráněno. Ovšem učiníme další krok v této analýze. Co se s intelektuálním vlastnictvím našich dvou vynálezců stane, když se jeden z nich rozhodne, např. z navýsost ušlechtilých důvodů, své vlastnictví darovat „světu“, tj. dát všem lidem souhlas, aby jeho vlastnictví využívali. Je-li vlastníkem, pak zcela zjevně se svým vlastnictvím takto naložit může. Výborně, měli by zajásat zastánci povinného zveřejňování patentovaných vynálezů či zastánci kratší patentovatelnosti. Vynález už byl učiněn, a proto má jeho zveřejnění v jejich očích pouze pozitivita. Kde ale zůstala práva druhého vynálezce, který se rozhodl si své intelektuální vlastnictví ponechat? Dříve kriminální aktivita (porušení práv tohoto člověka tím, že někdo jeho patent bez souhlasu použil) jeho práva najednou neporušuje? Jeho právo na plody vlastní práce najednou zmizelo? Nebo právo v jakési abstraktní podobě má, ale nic z něj neplyne? Vidíme, že důsledná aplikace této teorie začíná odhalovat vlastní slabiny. Hovořit o vlastnictví bez problému vzácnosti se stává značně komplikovaným, neboť koncept vlastnictví přestává mít smysl. Čili i když jsme prozatím nevyvrátili samu podstatu intelektuálního vlastnictví z důvodu autorství, vidíme, že ryze z praktických důvodů je tato teorie značně problematická a nefunkční.

Připuštění existence intelektuálního vlastnictví má důsledky, které naprosto rozvracejí řád společnosti založené na vlastnictví, jehož podstata byla vysvětlena na počátku této stati. Jestliže totiž přijmeme koncept, že člověk může vlastnit věci, které nejsou vzácné (a které jsou snadno šiřitelné, mnohdy zapamatovatelné atd.), dostáváme zcela zvrácený koncept agrese a násilí, který je odvozen z konceptu vlastnických práv, neboť agrese je definována jako porušení vlastnických práv. Uvedme nejprve příklad smysluplného „intelektuálního vlastnictví“. Nevýřčená myšlenka je skutečným „intelektuálním vlastnictvím“, člověk má nad ní (jakožto vzácným zdrojem) výhradní kontrolu (může se rozhodnout zda a kde ji zveřejní apod.). Kdyby koncept intelektuálních vlastnických práv končil zde, žádné vnitřní rozpory konceptu vlastnictví by nevznikaly. Nyní tento koncept rozšíříme a zamyslíme se nad smyslem vlastnictví vyřčené myšlenky. Jestliže je myšlenka vyřčena, tj. slyší, vidí a čtou ji jiní lidé, stává se součástí jejich těla – je uložena v jejich mozcích. Tvrdit, že jeden člověk vlastní svou myšlenku v hlavách ostatních lidí (kteří jej nikdy nemuseli vidět, nejsou v žádném smluvním vztahu apod.), kteří ji nemohou bez jeho souhlasu reprodukovat, využívat atd., je absurdní. Znamená to říkat jim, jaké informace, které jejich mozek dokáže poskytnout, může (resp. nesmí) využít pro „řízení“ jejich těla (např. že nesmějí tančit stylem, který je mým vlastnictvím; pohybovat rty a vyslovovat mé myšlenky; vydávat mé zvuky; chovat se, jako bych určitou věc nevěděl, přestože ji vím apod.). Zároveň to znamená říkat jim, co smějí dělat se svým hmotným majetkem (např. že nesmějí svůj papír a svou tiskárnu použít k vytištění nějakého textu či obrázku, postavit ze svého materiálu dům nebo plot, který už někdo postavil před nimi apod.). Kdyby ovšem člověk nemohl využít informace ve svém mozku, aby mohl dle svého uvážení pohybovat rty a údy, přestal by být skutečným člověkem a byl by hmotou ovládanou někým

druhým. Projevy jeho svobodné vůle, které nijak nenarušují životy a hmotný majetek ostatních (všichni ostatní stále mají to, co měli před „aktem agrese“ proti jejich intelektuálnímu vlastnictví), by byly považovány za násilí a „po právu“ restány. Těžko si představit prapodivnější základ společenského uspořádání. Navíc by vlastnictví hmotného majetku přestalo mít povahu skutečného vlastnictví, protože nikdo by nikdy nemohl o svém majetku výlučně rozhodovat, a navíc by ani nevěděl, čí souhlas potřebuje, aby se nestal zločincem, který porušuje něčí intelektuální vlastnictví.⁴⁾ Tím bychom vytvořili fašistickou ekonomiku s pouze nominálními vlastnickými tituly. Skutečné vlastnictví by zmizelo. Opět jen stěží by bylo možné považovat toto uspořádání za základ spravedlivého společenského řádu. Těžko si představit principy teorie, která by „vyvažovala“ sílu vlastnictví hmotného a nehmotného, nebo tato dvě vlastnictví by byla v neustálém sporu.⁵⁾

Je pravda, že si lze jen těžko takovou teorii představit, nicméně přesně o toto se většina autorů píšících o intelektuálním vlastnictví ve 20. století snaží – říkají si utilitaristé. Jak ukážeme, žádné principy, na kterých své teorie stavějí, nemají. Jsou totiž zastánci ekonomické teorie práva.

5. 2 *Proti utilitarismu*

Utilitarističtí autoři tvrdí, že vlastnická práva nevznikají tehdy, když lidé rozpoznají základní principy mírového soužití, ale jsou přisuzována lidem tak, aby docházelo k maximalizaci společenského užitku. Zásadním problémem ovšem je, že společenský užitek není kvantifikovatelná veličina, ale pouze abstraktní označení neměřitelných individuálních užitků jednotlivců. O zvýšení společenského užitku můžeme v jistém smyslu hovořit pouze tehdy, když lidé přistoupí k dobrovolné směně, čímž demonstrují, že se všichni přesouvají z méně uspokojivé situace pro všechny do situace více uspokojivé. Pakliže se jejich očekávání potvrdí, jejich užitek se skutečně zvýšil, což lze poté v případech řady takovýchto situací abstraktně označit za zvýšení společenského blahobytu. Jakékoli jiné rozhodnutí nevycházející z dobrovolně demonstrovaných preferencí při směně je z důvodů subjektivní

4) Představme si situaci, kdy první člověk, který postaví dům, získá vlastnictví tohoto ideálního objektu. Každý další člověk, který si postaví „svůj“ dům, poruší právo tohoto prvního objevitele a v rámci nastolení „vlády práva“ musí být potrestán. První vynálezce kola ve stejné logice má právo zabránit všem ostatním využívat deriváty tohoto díla, tj. kreslit kola, vyrábět auta apod. Jakkoli se takovéto fungování světa zdá být absurdní, jsme dnes svědky velmi podobného vývoje. Množství udělovaných patentů se prudce zvyšuje. V USA byly v prvním roce platnosti patentového zákona (1790) uděleny 3 patenty. Trvalo poté 46 let, aby se množství patentů zvýšilo na 10000. Dnes je v USA toto množství patentů vyprodukováno za každé tři týdny, tj. více než 6 milionů za rok. Není proto divu, že patentovou ochranu získávají takové věci jako je nákup přes internet prostřednictvím jednoho kliknutí myší, výroba poštovních schránek ve tvaru fotbalové helmy, technika měření prsou pomocí pásma k určení velikosti podprsenky, výcvik kočky pomocí laserového ukazovátka nebo patent U.S. 5 993 366 s názvem provedení tenisového úderu, má-li člověk na sobě náhlenku: „Tenisovou raketou je veden úder směrem k tenisovému míčku tak, aby byl míček zasažen...“ Náklady firem, které se z těchto důvodů snaží patentovat ohromné množství „objevů“, aby jim konkurence neznemožnila výkon obvyklých podnikatelských činností, jsou nutně značné. Např. pouze firma IBM vlastní více než 2756 patentů (viz více Gleick, 2000).

5) Uvažujme stav, kdy ve společnosti existuje řád, je respektováno hmotné vlastnictví, lidská společnost se rozvíjí v důsledku imitace úspěšných způsobů chování, úspěšných výrobních a obchodních praktik (což je případ evropského vývoje) a najednou do tohoto stavu harmonie zasáhne vláda, která stvoří zákon na ochranu intelektuálního vlastnictví (tj. ideálních objektů). Dříve běžné aktivity jsou najednou zločinné a lidé v důsledku konfliktu „nového“ vlastnictví s vlastnictvím „starým“ ztrácejí kontrolu nad svým hmotným majetkem. Shakespeare se stává zločincem, nebo námět jeho Hamleta čerpá z dnes zapomenuté hry Thomase Kyda, který zase čerpal z Historie Dánska Saxo Grammaticuse z 12. století, jenž byl pravděpodobně inspirován ztracenou islandskou ságou z 10. století; Bach a Čajkovský jsou stíháni, nebo jejich skladby obsahují náměty jiných autorů.

povahy užítu, bohatství, nákladů, rizika atd. ryze arbitrární, nebo• nutně musí obsahovat nepřipustné meziosobní srovnání užítu (viz Robbins, 1935; Rothbard, 2001). Tytéž výhrady platí proti sofistikovanější vyhlížejšímu rozhodování na základě Kaldorova-Hicksova kompenzačního principu. I tento pokus ospravedlnit zásah do dobrovolné směny na efektivnostním základě je zcela odsouzen k nezdaru. Je totiž nemožné vyloučit arbitrárnost z rozhodování, a nelze tudíž hovořit o vědecké metodě. Rozhodnutí bude totiž vždy záviset na pouhém rozmaru toho, kdo rozhodnutí činí (viz Stringham, 2001).

I kdybychom ale připustili, že existuje nějaká veličina, která je blízkou aproximací společenského blahobytu, a že je třeba tedy maximalizovat tuto veličinu (např. ekonomický růst nebo míru inovací), ani poté – jak prokazují nejrůznější ekonomické a ekonometrické studie – nepřináší vládní regulace patentů a copyrightů jednoznačné výsledky. V některých odvětvích se dle samotných těchto studií zdá, že ochrana intelektuálního vlastnictví vývoj poněkud urychlila, v jiných nikoli. Zároveň celý tento systém sebou také nese značné náklady (viz Cole, 2001; Machlup a Penrose, 1950).

Výsledkem tedy „přínejlepším“ může být, že veřejnost je zdaňována, aby v jejím zájmu (nezapomínejme, že jde o utilitaristický argument!) byl financován systém, který jistým subjektům udělí státní monopolní privilegia, přičemž některé z nich poté dosáhnou větších výnosů, zatímco jiní pouze utrpí. Toto je empirický závěr samotných zastánců utilitaristického přístupu! Ospravedlnění utilitarismu by navíc vyžadovalo jeho uplatnění na všechna práva – hmotná i nehmotná. Univerzální efektivnostní teorii práv již ale opustili i její největší zastánci (podrobněji viz Šíma, 2003).

6. Fungování „intelektuálního vlastnictví“ ve společnosti založené na smluvní volnosti

Podívejme se nyní, jakým způsobem by ve společnosti, která nespočívá na privilegiích a násilí, ale na vnitřně nerozporných pravidlech a dobrovolnosti, existovalo intelektuální vlastnictví.⁶⁾ Jelikož, jak jsem ukázal výše, je předpokladem existence práv (a smysluplné etické teorie) existence vzácnosti, bude aspekt vzácnosti stát za celým systémem dobrovolných transakcí tvořících složitou sple• společenských vztahů.

Vlastnictví předpokládá existenci člověka, který „vlastní“ své tělo (self-ownership) a vzniká nenásilnou cestou pouze jedním z následujících způsobů: prvotním přivlastněním, výrobou a dobrovolnou směnou; má zároveň význam pouze v podmínkách vzácnosti a existence lidské společnosti. Proto každý člověk má právo jakkoli naložit s jakoukoli svou myšlenkou, přičemž musí počítat s důsledky svého rozhodnutí. Znamená to, že si může danou myšlenku ponechat pro sebe, využívat ji ke svému prospěchu a nedělit se o ni s ostatními (obchodní tajemství⁷⁾). Chce-li člověk myšlenku sdílet s více lidmi, má možnost využít smluvní svobody a upravit smlouvou dle svého uvážení jakýkoli kontakt ostatních lidí se svou myšlenkou – zvolit si dle svého uvážení okruh lidí, kterým tajemství vyzradí, stanovit pokutu za

6) Na tomto místě je třeba připomenout, že o skutečných pravidlech, jimiž se ve skutečnosti bude řídit nakládání s „intelektuálním vlastnictvím“, rozhodnou vlastníci hmotného majetku (pozemků, firem, silnic atd.), resp. jejich smluvní partneři, kteří budou zajišťovat vynucování práva a nastolování spravedlnosti – soukromé bezpečnostní agentury a jejich soudní odnože (bliže viz Šíma, 1999). Prezentované vymezení práv (intelektuálního) vlastnictví je pouze pokusem o nerozporný systém práv, který představuje základní rámec fungování svobodné společnosti.

7) Příkladem takového rozhodnutí je případ řadu let přísně střeženého originálního receptu na výrobu Coca Coly.

vyzrazení svého tajemství (k čemuž může použít jakýchkoli kontrolních mechanismů, na něž druhá strana bude ochotna přistoupit⁸⁾), smluvně přidělit/omezit možnost kopírování (copyright) nebo tuto možnost omezit technickými prostředky.

Ve svobodné společnosti autor může dále např. zvolit k označení svého výrobku obchodní značku (trade-mark) a snažit se pomocí nejrůznějších strategií budovat její dobré jméno (viz dále).

Nelze se ale nikdy uchýlit k násilí. Je proto zřejmé, že bez státního omezování nakládání s hmotným majetkem, které s sebou nese „ochrana“ dnešního intelektuálního vlastnictví, by řada produktů nemohla být poskytována tak jako dnes. Namísto toho by vznikly nové (tržní, a nikoli státní) způsoby produkce statků, nové způsoby zabezpečení atd., které by odstraňovaly státními zásahy způsobené deformace trhu a představovaly přizpůsobení tržní struktury skutečným přáním lidí, což je samozřejmě samotný důvod existence trhu. Člověk si nemůže činit nárok na věci, které si není schopen zajistit na základě dobrovolné smlouvy. A nikdo nemůže být (jaksi automaticky) vázán smlouvou, kterou nikdy nepodepsal. To je základ společnosti založené na dobrovolných vztazích.

Moderní technologie neustále mění možnosti dostupné smluvním stranám. Na jedné straně zjednodušují kopírování, na druhé straně přicházejí s novými možnostmi kontroly plnění smluv. Už kvůli této dynamice vývoje jsou pro harmonický rozvoj společnosti zřejmé výhody (tržní) flexibility oproti (státní) politice plošného přístupu (patent X let, copyrighty Y let pro všechny druhy vynálezů či děl) (viz Friedman, 1998).

Tržní struktury ve společnosti se budou zřejmě vyvíjet tímto způsobem.

Patenty: pro patent jako státem garantované výlučné privilegium není ve svobodné společnosti místo. Každý má právo využít svého majetku a jakýchkoli myšlenek a nápadů, které může získat bez porušení uzavřených smluv a fyzického narušení cizího majetku, k výrobě a prodeji čehokoli.

Copyright: právo udělit možnost kopírovat své dílo může autor na základě smlouvy komukoli pod jakoukoli podmínkou, podobně jako může své dílo pod podmínkou zákazu jeho kopírování předat druhé osobě. Je ovšem pravděpodobné, že systém prodeje děl s neúplným svazkem práv (např. prodej knih, které neobsahují právo knihu kopírovat, jež by při koupi bylo kupujícím smluvně potvrzeno) by se nemohl rozvinout do systému prodeje knih krytých copyrightem, jak jej známe dnes, protože by porušení smluv o nekopírování bylo těžko prokazatelné a systém by se začal rozpadat ještě více než se dnes v důsledku snadného kopírování hroutí systém státních copyrightů (podívejme se jen na množství „pirátských“ CD disků apod.). Bylo by to proto, že dílo s úplným svazkem práv a dílo, které bylo koupeno bez práva kopírovat, vypadají fyzicky stejně. Proto přes principiální možnost takového uspořádání by tento systém asi nevznikl.⁹⁾ Jako možný návod tržního uspořádání, které může usnadnit tržní odměnu autorovi, je vázání produktů (např. prodej výrobku s doprovodnými službami) nebo využití nejrůznějších marketingových strategií (podobně jako je soukromé televizní vysílání financováno z reklam). I dnes koneckonců vidíme, že vědci nezískávají prospěch přímo z prodeje knih, ale z prestiže, která jim tímto vzniká a pomáhá zvyšovat jejich ohodnocení jako univerzitních profesorů apod. Hudební skupiny vítají maximální rozšíření svých produktů kvůli většímu zisku z koncertů a reklamy, programátoři píší free software apod.

8) Patří sem i elektronické snímáče zvuku a pohybu na těle smluvního partnera. Skutečnost, že toto je i dnes možné, a přesto se to neděje, pouze ukazuje na skutečnost, že přes technickou možnost „dokonalého“ zabezpečení nejsou pro obě smluvní strany mnohé dostupné technologie přijatelné.

9) Teorii svazků práv lze nalézt v práci Rothbarda (1998), kritiku pak v práci Palmera (1989) a Kinsella (2001).

Obchodní značky: přestože se zdá, že obchodní značky jsou zcela nekontroverzním příkladem právní úpravy tržní obchodní praktiky, je zapotřebí upozornit na jednu důležitou věc. Výrobce, který svůj výrobek označí obchodní značkou někoho jiného (např. na boty, které vyrábí, našije znak NIKE), se tímto samotným aktem, v rámci kterého pouze jistým způsobem použil svůj majetek (kůži, kterou koupil, nitě, tkaničky, barvy apod.), nedopouští žádného nezákonného chování, tj. nedochází k agresí, v důsledku níž by byla narušena fyzická integrita majetku druhého člověka bez jeho souhlasu. Výrobce „pirátských bot NIKE“ pouze přetvořil své zdroje do jiné podoby, firma NIKE má vše, co měla dříve – majetek je neporušen, dobrovolnost zachována. Co se stane v okamžiku, když tento výrobce nabídne své boty k prodeji a prodá je? Došlo k nějakému zločinu? V zásadě ne, protože vše se odvíjí od způsobu, jakým boty byly prodány. Jestliže boty byly prodány zákazníkovi jako boty výrobce XY, který je přikrášlil znakem NIKE, je vše v pořádku. Proběhla dobrovolná směna, boty a suma peněz změnily majitele; firma NIKE má to, co vždy měla. Ani náznak protiprávního chování – všude pouze respekt k vlastnictví a dobrovolnost. Zásadní změna ovšem nastává v okamžiku, kdy boty přikrášlené znakem NIKE jsou vydávány za produkt firmy NIKE. V tomto případě se prodejce dopouští podvodu, protože výrobek vydává za něco jiného než je. Je to jako kdyby prodával kuřecí maso a vydával ho za maso hovězí. Kdo je ale obětí tohoto podvodu a kdo by se měl domáhat odškodnění? Samozřejmě že kupující, nikoli firma NIKE, nikoli stát. Z výše uvedeného vyplývá, že institut obchodní značky je používán jako snaha výrobců nabídnout zákazníkům jistý standard a odlišit svůj výrobek od konkurence. Pokus o prodej „pirátské“ kopie je pro původní firmy pouze znakem jejich úspěšnosti a měl by je vést ke smluvní úpravě se svými prodejci, aby kvůli předcházení soudním sporům ve svých prodejnách prodávali výhradně originální značky. Informování zákazníků o síti takovýchto „bezpečných“ prodejen by se mělo stát základem prodejných marketingových strategií. Prodej „neznačkových“ výrobků by ovšem stále byl zcela legální aktivitou a sloužil těm, kteří zvolí nákup nezaručené kvality za odpovídající cenu. Žádná „značková“ firma nemá právo, tak jako se to děje dnes, využívat policie, aby zabavovala „pirátské“ výrobky těchto obchodníků. Obchodníky neznačkových produktů mohou maximálně hnát před soud samotní zákazníci, kteří se cítí podvedeni koupí zboží vydávaného za značkové. Je potom na rozhodnutí soudu, aby zvážil pravdivost tohoto tvrzení a rozhodl jej jako běžný spor, ve kterém nehraje „intelektuální vlastnictví“ žádnou relevantní úlohu.

Obchodní tajemství: udržovat v tajnosti cokoli o výrobních či obchodních praktkách je zcela záležitostí vlastníka firmy a záležitostí smluvních vztahů.

7. Závěr

Jediným myslitelným základem lidské společnosti je respekt k vlastnictví. Na respektu k vlastnictví stojí spravedlnost a respekt k vlastnictví je – jak dokazují historikové – základním zdrojem blahobytu současné civilizace, nebo – jak argumentují ekonomové – vlastnictví je východiskem pro směnu, která dává vzniknout cenám, jež představují mocný koordinační nástroj lidských aktivit. Pouze tak může dělba práce vést k všeobecnému blahobytu a prosperitě.

Vznik vlastnictví vyplývá z existence vzácnosti a schopnosti lidí ustanovit normy nenásilného řešení konfliktů, které z existence vzácnosti nutně vyplývají. U hmotného vlastnictví žádné komplikace nenastávají – jeho hranice jsou v podstatě jasné a doba jeho trvání neomezená. O intelektuálním vlastnictví však z povahy věci můžeme mluvit jen tehdy, má-li povahu vzácného statku, a• již v podobě obchodního tajemství či smluvně zajištěné myšlenky či díla. V okamžiku, kdy takováto myšlenka ztrácí aspekt vzácnosti (dovídat se ji smluvně nevázané strany),

stává se součástí ostatních lidí a jakákoli snaha původního vlastníka domáhat se svého „práva“ a vyžadovat výlučnou kontrolu nad „svou“ myšlenkou by vedla nutně ke vzniku konfliktu s vlastnictvím hmotným a smluvní svobodou. Koncept intelektuálního vlastnictví je proto ze své povahy nemyslitelný jako norma ustanovená racionálními jedinci k předcházení násilných konfliktů.

Intelektuální vlastnictví vzniklo v důsledku násilí a donucení – jako snaha státu udělit skrytým způsobem privilegia (patenty) nebo kontrolovat tisk (copyrighty) – a toto dědictví se neslo celým dalším svým vývojem. Nikdy nebylo úspěšně obhájeno ani z pozice přirozenoprávní, ani z pozice „prodloužení“ osobnosti, a už vůbec ne na utilitárním základě. Přestože se historicky podařilo „nahradit slovo s úctyhodným obsahem ‚vlastnictví‘ za slovo, jež zní nepříjemně, ‚privilegium‘“, je na čase na základě předložených argumentů vrátit slovům jejich původní význam.

Literatura

Benson, B.: The Impetus for Recognizing Private Property and Adopting Ethical Behavior in a Market Economy: Natural Law, Government Law, or Evolving Self-Interest. *The Review of Austrian Economics*, 1993, č. 2, s. 43-80.

Blackův právní slovník. Praha, Victoria Publishing 1994.

Block, W.: Ethics, Efficiency, Coasian Property Rights, and Psychic Income: A Reply to Harold Demsetz. *Review of Austrian Economics*, 1995, č. 2, s. 61-125.

Block, W.: O. J.'s Defense: A Reductio Ad Absurdum of the Economics of Coase and Posner. *European Journal of Law and Economics*, 1996, č. 3, s. 265-286.

Bouckaert, B.: Original Assignment of Private Property. In: *Encyclopedia of Law and Economics*. London, Edward Elgar, 2000, s. 1-17.

Bugbee, B.: *Genesis of American Patent and Copyright Law*. Washington, Public Affairs 1967.

Cole, J.: Patents and Copyrights: Do the Benefits Exceed the Costs? *Journal of Libertarian Studies*, 2001, č. 4, s. 79-107.

Encyclopedia of Law and Economics. London, Edward Elgar 2000.

Friedman, D.: Law as a Private Good. *Economics and Philosophy*, 1994, č. 10, s. 319-327.

Friedman, D.: Standards as Intellectual Property: An Economic Approach. *University of Dayton Law Review*, 1994, č. 3, s. 1109-1129.

Friedman, D.: In Defense of Private Orderings: Comments on Julie Cohen's "Copyright" and the Jurisprudence of Self-Help. *Berkeley Technology Law Journal*, 1998, č. 3, s. 1152-1171.

Gleick, J.: Patently Absurd. *The New York Times*, 12. března 2000.

Hegel, G. F.: *Philosophy of Right*. Oxford, Clarendon Press 1952.

Holman, R.: Ekonomická analýza práva. *Politická ekonomie*, 2004, č. 4, s. 519-531.

Hoppe, H. H.: *The Economics and Ethics of Private Property*. New York, Kluwer Academic Publishers 1993.

Humboldt, W.: *The Limits of State Action*. Cambridge, Cambridge University Press 1969.

Kinsella, S.: Against Intellectual Property. *Journal of Libertarian Studies*, 2001, č. 2, s. 1-53.

Kirzner, I.: *Jak fungují trhy*. Praha, Liberální institut 1998.

Krecké, E.: *The Nihilism of the Economic Analysis of Law*, rukopis.

Landes, D.: *Bohatství a bída národů*. Praha, BB/art 2004.

Long, R.: The Libertarian Case Against Intellectual Property Rights. *Formulations*, 1995, č. 1, s. 1-8.

Machlup, F., Penrose, E.: The Patent Controversy in the Nineteenth Century. *Journal of Economic History*, 1950, č. 1, s. 1-29.

Menell, P.: Intellectual Property: General Theories. In: *Encyclopedia of Law and Economics*, 2000, s. 129-188.

Mises, L.: *Human Action*. New York, Fox Wilkes 1966.

Mises, L.: *Liberalismus*. Praha, Liberální institut 1998.

Mokyr, J.: *The Lever of Riches, Technological Creativity and Economic Progress*. Oxford, Oxford University Press 1990.

- North, D. C.:** *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge, Cambridge University Press 1990.
- Palmer, T.:** Are Patents and Copyrights Morally Justified? The Philosophy of Property Rights and Ideal Objects. *Harvard Journal of Law and Public Policy*, 1990, č. 3, s. 817-865.
- Palmer, T.:** Intellectual Property: A Non-Posnerian Law and Economics Approach. *Hamline Law Review*, 1989, č. 261, s. 251-304.
- Plant, A.:** The Economic Aspects of Copyright in Books. In: *Selected Economic Essays and Addresses*, London, Routledge & Kegan Paul, 1974, s. 57-86.
- Rand, A.:** *Capitalism: The Unknown Ideal*. New York, Signet 1967.
- Raskind, L.:** Copyright. *The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law* (1. díl). London, Macmillan Reference Limited 1998.
- Ringer, B.:** The Demonology of Copyright. In: Altbach, P., McVey, S. (eds.): *Perspectives on Publishing* (vol. 38). Lexington, Lexington Books 1976, s. 38-50.
- Robbins, L.:** *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*. London, Macmillan 1935.
- Rosenberg, N., Birdzell, L.:** *How the West Grew Rich*. New York, Basic Books 1985.
- Rothbard, M.:** *Ekonomie státních zásahů*. Praha, Liberální institut 2001.
- Rothbard, M.:** *Man Economy and State*. Auburn, Mises Institute 1993.
- Rothbard, M.:** *The Ethics of Liberty*. New York, New York University Press 1998.
- Spencer, H.:** *The Principles of Ethics*. Indianapolis, Indianapolis Liberty Classics 1978.
- Spooner, L.:** The Law of Intellectual Property: Or An Essay on the Right of Authors and Inventors to a Perpetual Property in Their Ideas. In: Shively, C. (ed.): *Collected Works of Lysander Spooner*. Weston, M. & S. Press 1971, s. 21-25.
- Stringham, E.:** Kaldor-Hicks Efficiency and the Problem of Central Planning. *Quarterly Journal of Austrian Economics*, 2001, č. 2, s. 41-50.
- Šíma, J.:** Efektivnost, generická konzistence a hodnotová neutralita. In: Pavlík, J. (ed.): *Filozofické základy metodologie ekonomických věd III*. Praha, Vysoká škola ekonomická, Nakladatelství Oeconomica 2004, s. 73-80.
- Šíma, J.:** *Ekonomie a právo, úvod do logiky společenského jednání*. Praha, VŠE, Nakladatelství Oeconomica 2004.
- Šíma, J. (ed.):** *Právo a obrana jako zboží na trhu*. Praha, Liberální institut 1999.
- Šíma, J.:** Praxeology as Law&Economics. *The Journal of Libertarian Studies*, 2004, č. 2, s. 73-89.
- Šíma, J.:** Spor o metodu uvnitř ekonomie a práva. In: Pavlík, J. (ed.): *Filozofické základy metodologie ekonomických věd II*. Praha, VŠE, Nakladatelství Oeconomica 2003, s. 193-205.
- Tuccille, J.:** *It Usually Begins with Ayn Rand*. San Francisco, Fox&Wilkes 1996.

INTELLECTUAL PROPERTY AS AN OBSTACLE TO PROSPERITY

Josef ŠÍMA, University of Economics, 4, W. Churchill Sq., CZ – 130 67 Prague 3
(e-mail: sima@vse.cz).

Abstract:

The article describes the nature and importance of the concept of private property. It traces back the logical necessity of the respect for property as a safeguard of both peace and prosperity. Then, it surveys arguments in favor of intellectual property that allegedly coincide with those of the tangible property. It shows, however, that after careful research into the origin of patents and copyrights many problems arise. The analysis shows that there are no parallels between private property in tangible goods and property in intangible goods (ownership of ideal objects). Intellectual “property” fails in bringing about both peace and prosperity. The last part of the article suggests how a truly free market – a system that does not recognize intellectual property – might function.

Keywords: intellectual property, patents, copyrights

JEL Classification: A12, B41, K11